

PRAKTFULLE EMIRER OG MELKEPATRIOTISME

QATAR I KRISE, FORESTILT FELLESKAP OG HVERDAGSNASJONALISME

I ukene etter at Saudi-Arabia, De forente arabiske emirater, Bahrain og Egypt innførte en storstilt boikott av Qatar, har en voldsom og personfokusert nasjonalisme blomstret opp i det lille landet. Toppdrevet regimedyrking er ikke nytt i arabiske land. At den enorme andelen *expats* blir dens fremste drivkraft er derimot et fenomen verdt å se nærmere på.

CHARLOTTE LYSA OG MARI NORBAKK

VÅREN 2017 FYLTES QATAR OPP AV NASJONALISTISKE symboler, både i bybildet og på sosiale medier, i et omfang som ellers er forbeholdt nasjonaldagen. Særlig ett gikk igjen: et stilisert portrett av emir Tamim Al Thani, med påskriften *Tamim al-majd*, «Praktfulle Tamim», tegnet av den qatarske kunstneren Ahmed Almaadheed. På den qatarske Facebook-gruppen «When, Where and How in Doha» (wwhid), med over 100 000 medlemmer,¹ postet brukere støtteerklæringer til emiren, og etterspurte steder å kjøpe T-skjorter, klistremerker og andre effekter med det brått så populære bildet. De lokale teleoperatørene, Vodafone og Ooredoo, skiftet begge nettverksnavn til «Tamimelmajd», til vill begeistring på sosiale medier. Senere postet også mange *expats* bilder og videoer av støtteerklæringer til Qatar fra sine respektive hjemland.

Slike nasjonalistiske uttrykk kan fremstå som banale ved første øyekast, men hverdagslige nasjonalistiske representasjoner er tvert imot sentrale i å bygge opp og opprettholde en nasjonalfølelse.² Den demografiske situasjonen i Qatar gjør det ytterligere interessant: Av Qatars 2 500 000 innbyggere er kun cirka 10 prosent statsborgere. Den resterende majoriteten er i all hovedsak fremmedarbeidere, lokalt kalt «expats»,³ med opphold som varer alt fra et par år til flere generasjoner.

I denne artikkelen vil vi undersøke om den i skrivende stund pågående blokaden av Qatar har ført til en oppblomstring av nasjonalisme på tvers av den tradisjonelle statsborger/ikke-statsborgeraksen, og hvordan dette bidrar til vår forståelse av nasjonal identitet i slike samfunn. Med krisen i

En av mange versjoner av kunstneren Ahmed Almaadheeds portrett av Qatars emir Tamim Al Thani.

تميم المجد

TAMIM
THE
GLORIOUS
BY AHMED ALMAADHEED

WHAT DO YOU DO?
BRICE FROM CAMEROUN SUPPORT
STRONGER
DAMIM THE GLORIOUS
QATAR
PHILIPPINES
YNA
IMTIA
TITIN KHODIJAH
RASHA
WE ARE TAMIM
PARIS DSHA FRANCE QATAR
NEFAL
HAPPY
I AM A DARI
ZAHBAH
FAMMA
KAREEM
MUNOU GOZTAMU
I AM A DARI
ZAHBAH
FAMMA
KAREEM
MUNOU GOZTAMU
I AM A DARI
ZAHBAH
FAMMA
KAREEM
MUNOU GOZTAMU

Qatar som linse stiller vi spørsmål om hvordan og hvorfor expats, som er eksplisitt utelatt fra nasjonsbyggingsprosjektet under krisen, allikevel omfavner nasjonalistiske symboler og slår ring om sitt vertslend.⁴

GAMLE KONFLIKTER OG NY KRISE

Den nye nasjonalistiske bølgen oppsto da de fire landene som senere døpte seg selv «anti-terrorkvartetten», Saudi-Arabia, De forente arabiske emirater (heretter Emiratene), Bahrain og Egypt, kuttet alle bånd til Qatar over natten den 5. juni 2017. Den plutselige blokaden ble utløst av en nyhetsmelding fra Qatars statlige nyhetsbyrå, publisert kvelden 23. mai 2017, som hevdet at emiren av Qatar hadde kommet med en rekke oppsiktsvekkende utsagn da han holdt tale ved et militært akademi. Ifølge meldingen uttalte emiren blant annet at Iran var en islamsk stormakt, at Hamas og Hizbollah var legitime motstandsbevegelser, at Dohas relasjoner med Israel var

Bahrain og Saudi-Arabia foretrekker
nok at Qatar nedgraderer sin
forbindelse til Iran.

gode, mens relasjonene med Donald Trumps USA var spente.⁵ Det har i senere tid kommet overbevisende indisier på at nyhetsbyrået og dets tilhørende sosiale medier ble hacket⁶ og at den siterte talen aldri ble holdt.⁷ Det at blokadelandene reagerte så raskt og omfattende tyder på at aksjonen har vært planlagt i lengre tid, og på tross av troverdige meldinger om at de påståtte sitatene trolig ikke var ekte, ble aksjonen raskt intensivert. Dessuten skjedde hackingen og den påfølgende blokaden rett etter at USAs president Donald Trump hadde møtt ledere fra de fire

landene i Riyadh, med en klar oppfordring om å ta terrorbekjempelse på alvor.

Qatar ble beskyldt av landene for støtte til terrorisme, blant annet gjennom TV-kanalen al-Jazeera, støtte til Iran og til Det muslimske brorskap i Egypt, samt en lang rekke ymse terrororganisasjoner aktive rundt om i regionen, for å nevne noe.⁸ Videre hevdet de at Qatar har en agenda om å skape kaos i omkringliggende land, eksempelvis gjennom påstander om at Qatar sto bak opprørene i Bahrain i 2011.⁹ Det er riktignok flere aspekter ved Qatars politikk som er kritikkverdige, herunder mangel på ytringsfrihet, immigrasjonslover og mangel på oppgjør med bånd til ekstreme individer og organisasjoner. Likevel er det trolig ikke dette som ligger bak blokaden; landene bak kritiseres ofte – og gjerne enda sterkere – for lignende forhold.¹⁰ Dessuten har de hittil ikke kommet med troverdige eller håndfaste bevis som underbygger deres narrativ, hvilket blant annet er blitt påpekt av USAs utenriksminister Rex Tillerson.¹¹ De fire landene fremmet en liste bestående av en rekke vage, og noen svært radikale, krav, som stenging av Al Jazeera og andre medier støttet av Qatar, at all kontakt med Iran kuttet, og utvisning av en rekke ikke-navngitte individer. I tillegg kreves det at Qatar skal betale kompensasjon for «liv tapt som følge av qatarsk politikk», og at kravene skal revideres jevnlig i ti år. Det var med andre ord åpenbart at kravene ikke var formulert for å kunne innfris, iallfall ikke innenfor fristen som var satt til ti dager.¹²

Selv om blokaden kom som lyn fra klar himmel, er det ikke første gang Qatar har vært i konflikt med nabolandene. Den forrige emiren, Hamad bin Khalifa Al Thani, gikk langt i å transformere Qatar fra et relativt ukjent lite emirat til en global aktør på 1990- og 2000-årene.¹³ Etter å ha gradvis fått mer makt utover 1980- og 1990-årene, avsatte Hamad den daværende emiren, sin

egen far, i et ikke-voldelig kupp i 1995.¹⁴ Første halvdel av 1990-årene bød på noen urolige år for golfmonarkiene. Iraks invasjon av Kuwait i 1990 viste for alvor hvor sårbare de små oljerike statene var. I kjølvannet av krigen brøt det ut en grensekonflikt mellom Saudi-Arabia og Qatar som ledet til dødelige sammenstøt i 1992.¹⁵ Senere ble en årelang tvist med Bahrain over maritime grenser og territoriell kontroll over en liten øygruppe mellom de to landene løst i FN, og militær inngripen unngått.¹⁶ I 1996 fant et kontra-kuppforsøk sted, som etter sigende ble støttet av Saudi-Arabia og Emiratene.¹⁷ De påfølgende årene gjorde emiren en rekke offensive politiske grep, særlig utenrikspolitisk, blant annet ved å innta en meklerrolle i flere konflikter i regionen. For nabolandene har etableringen av Al Jazeera, styrkede bånd til Iran og støtte til Det muslimske brorskap vært spesielt irriterende.

IRAN

I tillegg til havgrense deler Qatar og Iran verdens største gassfelt, hvor Qatars svært innbringende naturgassreserver kommer fra. Qatar er dermed avhengig av å ha et konstruktivt forhold til nabolandet, og tatt i betraktning at Qatar i tillegg pleier sterke bånd til Saudi-Arabia og USA, som har en stor militærbase i landet, blir det desto viktigere å holde seg inne med iranerne. Som Mehran Kamrava har vist har det vært hyppige statsbesøk på høyt nivå mellom Qatar og Iran, men fra Qatars side har forholdet hele tiden vært pragmatisk.¹⁸

Selv om en andel av qatarske statsborgere er av iransk herkomst anses de ikke som en homogen og politisk betydningsfull gruppe på samme måte som i Bahrain og Saudi-Arabia, hvor sjia-befolkningen langt på vei regnes som en femtekolonne. Videre konkurrerer Saudi-Arabia og Iran om innflytelse i regionen, inkludert i krigsområder som Syria, Irak og Jemen. Denne konkurransen må

forstås som en fortsettelse av det som er blitt omtalt som en ny «kald krig» mellom to blokker ledet av henholdsvis Saudi-Arabia og Iran, som har utspilt seg gjennom media og *proxy*-kriger gjennom flere år, og som ble tydeligere etter de arabiske opprørene i 2011.¹⁹

Bahrain og Saudi-Arabia foretrekker nok, av både innenrikspolitiske og utenrikspolitiske hensyn, at Qatar nedgraderer sin forbindelse til Iran, men det er verdt å nevne at blokadepartner Emiratene har sterke handelsforbindelser til Iran. Dessuten er påstander om bånd til Iran et argument som gir gehør hos administrasjonen i Det hvite hus, selv om retorikken virker noe overdrevet. Blokadelandene, med Saudi-Arabia i spissen, spesifiserer i sin kravliste at Qatar må utvise den iranske revolusjonsgarden fra Qatar, selv om sistnevnte hardnakket hevder at det ikke er iransk militær tilstedeværelse i landet. I august 2017, tre måneder etter boikotten, kunne Qatars statlige nyhetsbyrå melde at landets ambassade i Teheran gjenåpnes. Paradoksalt nok kan det derfor se ut som om blokaden har styrket, snarere enn svekket Qatars forhold til Iran.

AL JAZEERA

Al Jazeera arabisk startet sine sendinger i 1996, og vokste raskt. Kanalen skilte seg fra andre arabiske nyhetskanaler; i stedet for å være et talerør for myndighetene, inviterte Al Jazeera kontroversielle gjester med ulike politiske ståsteder, bød på livlige talkshow og tok opp en rekke tabuer i den arabiske verden, inkludert åpenlys kritikk av navngitte politiske og religiøse ledere.²⁰

Selv om Al Jazeera offisielt sett er uavhengig har kanalen en sterk tilknytning til regimet i Qatar, og det hevdes ofte at den aktivt brukes som et verktøy i utenrikspolitikken. Det er en kjent sak at Al Jazeera svært sjeldent kommer med kritikk av Qatar, selv om journalistene som dekker andre deler av verden stadig hevder at kanalen ikke

legger noen redaksjonelle bånd på deres dekning.²¹

Da saudiske dissidenter åpent kritiserte Saudi-Arabia i et populært talkshow på Al Jazeera i 2002, etter en serie med det Saudi-Arabia oppfattet som provokasjoner fra Qatars side, kalte de sin ambassadør hjem fra Doha og nektet Al Jazeera å dekke pilegrimsreisen.²² Samuel-Azran har vist at Al Jazeeras arabiskspråklige dekning av Saudi-Arabia, mens konflikten pågikk, i større grad fulgte den offisielle qatarske linjen enn den engelskspråklige søsterkanalen.²³ De to kanalene har forskjellige målgrupper. Den engelskspråklige grenen snakker primært til et amerikansk og et europeisk publikum, mens den arabiske i større grad følger regionale fortellinger med en mer tydelig, politisk vinkling.²⁴ En slik dobbeltrolle kan være med på å forklare hvorfor Al Jazeera både blir løftet frem som et eksempel på yttringsfrihet i en heller lukket region, og kritisert for å tillate kontroversiell og sekterisk retorikk – og i ytterste grad beskyldt for å være et talerør for det motstanderne definerer som terrorister.

Al Jazeera fikk mye oppmerksomhet da de sendte døgnet rundt fra Tahrir-plassen i Kairo i 2011, og den massive oppslutningen rundt de arabiske opprørene har til dels blitt tilskrevet kanalens grundige dekning i Syria, Libya, Tunisia og Jemen, i tillegg til Egypt.²⁵ Det var derfor påfallende at innslagene fra Bahrain var fraværende, med unntak av en dokumentar som etter hvert ble vist på Al Jazeera English, men uteble fra den arabiske søsterkanalen.²⁶ Qatar støttet samtidig opprørene i de førstnevnte landene, mens de intervenerte på myndighetenes side i nabolandet Bahrain. Etter at det egyptiske militæret i 2013 styrtet landets første folkevalgte president, Mohammed Morsi, haglet også beskyldningene mot Al Jazeera for å være på islamistenes side. Al Jazeeras egyptiske kanal ble angrepet, og en egyptisk domstol dømte kanalen

til å stenges,²⁷ hvilket illustrerer hvordan kanalen etter den arabiske våren i større grad enn før opplevs å ha en politisk slagside. Al Jazeera ble i juni stengt også i Bahrain, Saudi-Arabia og Emiratene.

DET MUSLIMSKE BRORSKAP

Forholdet til Det muslimske brorskap er sentralt for å forstå konflikten mellom Qatar og nabolandene. Qatar har en lang historie med å huse eksilboere, også islamister med tilknytning til Brorskapet.²⁹ Qatar har kontakter i bevegelsen i mange land, og de var ikke alene om å anta at bevegelsen ville ha stor innflytelse i Midtøsten post-2011. Blant annet i Libya, Tunisia og Syria støttet Qatar krefter knyttet til de lokale grenene av Det muslimske brorskap under og etter opprørene. Etter 2011 ble også forholdet til Hamas styrket, og daværende emir, Hamad Al Thani, ble i 2012 den første statslederen som besøkte Gazastripen etter at Hamas fikk makten i 2007.³⁰ Forholdet til Brorskapet i Egypt, som både før og under sitt styre fikk tung økonomisk støtte fra Qatar, står som det tydeligste eksempelet på Qatars bånd til bevegelsen. Forklaringen på Qatars støtte til brorskapsbevegelsen i mange land er imidlertid mer kompleks enn at den er ideologisk begrunnet.³¹ For det første følger Qatar offisielt, i likhet med Saudi-Arabia, wahhabismen (om enn ikke like rigid tolket), en svært konservativ gren av islam.³² Wahhabismen bryter med den mer moderate brorskapsretningen blant annet i forholdet til statsoverhodet, da lojalitet til statsoverhodet er sentralt i wahhabismen. At Det muslimske brorskap utfordrer regimets legitimitet er også årsaken til at Saudi-Arabia og Emiratene har et så anstrengt forhold til bevegelsen, som i begge land har blitt undertrykket.³³ Dette er en viktig observasjon: Qatar vurderer fordelene med å alliere seg med Det muslimske brorskapet som større enn en eventuell trussel mot regimets enevelde.

Bahrain terrorlistet Brorskapet sammen med Emiratene, Saudi-Arabia og Egypt, selv om den lokale grenen av Muslimbrødrene, al-Minbar, er alliert med kongefamilien.³⁴ Al-Minbars allianse med myndighetene i Bahrain viser også at brorskapsbevegelsen til en viss grad er splittet i synet på Qatar, som i motsetning til Bahrain nektet å gå med på å definere brorskapsbevegelsen som en terrororganisasjon. Dette var også delvis årsaken til at Saudi-Arabia, Bahrain og Emiratene alle kalte hjem sine ambassadører fra Doha i mars 2014.³⁵ Etter åtte måneder vendte ambassadørene tilbake,³⁶ blant annet etter at Qatar tilsynelatende hadde gitt noe etter for presset og forvist en rekke islamister som levde i eksil i landet.³⁷ I dag, seks år etter at opprørene brøt ut, og i kjølvannet av blokaden av Qatar, går de nye frontene i Midt-østen i større grad langs pro-/anti-brorskapsaksen,

Al Jazeera blir i ytterste grad beskyldt for å være et talerør for det motstanderne oppfatter som terrorister.

med Tyrkia og Qatar på den ene siden, i tillegg til den såkalte «kalde krigen» mellom Iran og Saudi-Arabia, beskrevet over.

Selv om krisen siden juni 2017 har sitt utspring i gamle konflikter, symboliserer den utvilsomt et nytt konfliktnivå. Mens påstander om støtte til terrororganisasjoner og mer eller mindre fiktive qatarske opposisjonsfigurer har kommet og gått i blokadelandenes aviser, har Qatar hele tiden insistert på at nabolandene forsøker å presse dem fra å drive en selvstendig utenrikspolitikk, og at blokaden er et direkte angrep på Qatars integritet og selvråderett. Kvartetten har i stor grad personifisert angrepet gjennom å male emiren og hans far Hamad som de store skurkene, og at i

den grad blokaden går ut over sivile er det deres feil. Som vi vil vise i denne artikkelen, har Qatar svart med storstilte hyllester av emir Tamim, og befolkningen – både statsborgere og expats – har i stor grad blitt drivkraften i denne kampanjen. At expats har vært sentrale i den nye nasjonalismen er paradoksalt: Expats har i stor grad vært ekskludert fra nasjonsbyggingsprosjekter i Qatar og de andre Golf-landene.

EKSKLUDERENDE NASJONALISME?

Qatar og omliggende land blir ofte behandlet som eksepsjonelle i akademiske debatter om migrasjon, statsborgerskap og nasjonal identitet og tilhørighet. Om man ser på de faktiske demografiske forholdene er det forståelig. Qatar er et *svært* lite land, både målt i kvadratkilometer og populasjon. Av de rundt 2,5 millioner innbyggerne, er kun om lag 250 000 *statsborgere*, mens de resterende er expats med varierende fartstid i landet.³⁸ Qatar har, etter selvstendigheten i 1971, hatt en eksplosiv økonomisk utvikling med påfølgende rask befolkningsvekst.

I Qatar, i likhet med i andre Golf-monarkier, er expats underlagt «kafala»-systemet, som innebærer at arbeidstakere får sin oppholdstillatelse gjennom en «kafil»,³⁹ en sponsor, i form av en person eller et selskap. Dette innebærer at arbeids- og oppholdstillatelsen henger tett sammen og at en arbeidstaker risikerer å bli sendt ut av landet på kort varsel ved oppsigelse. Arbeidsgivers tillatelse behøves i tillegg for å åpne bankkonto og handle enkelte varer som alkohol, og ofte for å forlate landet eller bytte jobb.⁴⁰ Selv om mange expats er ufaglærte arbeidere fra fattige land i Afrika og Asia, og i stor grad avhengige av sin lokale sponsors gunst, er de ifølge Cooke så synlige i samfunnet at det har ført til en frykt for deres politiske innflytelse, som igjen har resultert i svake rettigheter.⁴¹ Skillet mellom qatarere og expats opprettholdes og uttrykkes gjennom for-

melle juridiske distinksjoner så vel som i hverdagslige handlingsmønstre og organisering av samfunnet,⁴² selv om det også finnes en rekke faktorer som bidrar til å skape forskjellshierarkier innad i gruppene.⁴³ Det er få kontaktoflater, formelle eller uformelle, mellom qatarere og expatsgruppene, hvilket indikerer at det er få forventninger om en felles kultur, ifølge Nagy.⁴⁴ På denne måten produseres og reproduseres identiteter og oppfatninger om de to gruppene på en måte som forsterker opplevelsen av to separate grupper innad i det qatarske samfunnet, hvor forskjeller mellom dem fremheves, mens forskjeller innad i gruppene vektlegges i mindre grad.

Stabiliteten i regimer med store oljeinntekter forklares i renteniststatteorien som en uskrevet pakt mellom makthaverne og statsborgerne, som sikrer sistnevnte visse materielle rettigheter uten å måtte betale skatt.⁴⁵ Longva viser til hvordan statsborgerskap er en grunnleggende kategori for eksklusjon i Kuwait,⁴⁶ og i likhet med i Qatar deles befolkningen på et helt overordnet nivå inn i «statsborger» og «expat». Å få statsborgerskap har, på grunn av de attraktive velferdsgodene som følger med samt den hurtige innvandringen, vært svært vanskelig. Frem til en ny lov om statsborgerskap kom i 2005 måtte man kunne bevise at man hadde røtter i Qatar fra før 1930, med mindre man ble ansett som viktig nok til å få statsborgerskap gjennom kongelig dekret.⁴⁷ Siden 2005 har ikkeborgere måttet oppfylle en rekke krav for å kunne søke om statsborgerskap, som gjør det nærmest umulig for de fleste, inkludert de som har oppholdt seg i landet i flere generasjoner.⁴⁸ For eksempel får barn av qatarske kvinner hvor far er utenlandsk statsborger ikke qatarsk statsborgerskap,⁴⁹ selv om en nylig oppmykning nå gir dem mulighet til å søke om permanent oppholdstillatelse.⁵⁰ Dette kan ses i sammenheng med krisen, da blokaden har medført at familier der mor eller far er fra et av de blokkerende GCC-landene har

måttet dele seg opp fordi alle saudiske, bahreinske og emiratiske statsborgere ble hjemkalt under trussel om straff.⁵¹

I tillegg til forskjellsbehandlingen av qatarere og expats, dyrkes ideen om qatarsk særegenhet i myndighetenes nasjonsbygging. Qatar er en svært ung stat, hvor befolkningen historisk har beveget seg på tvers av grensene som i dag utgjør statene på Den arabiske halvøen. I fraværet av en delt kollektiv nasjonalfølelse har Qatar i sin nasjonsbygging derfor forsøkt å bygge opp et narrativ rundt sjeik Jassim bin Mohammed Al Thani som en slags nasjonens far. Qatars nasjonaldag, feiret første gang i 2007, er for eksempel satt til dagen Jassim kom til makten, heller enn dagen Qatar erklærte seg uavhengig.⁵² I Kuwait er lojalitet til statens overhode, *taba'iyya*, ett av flere uttrykk for nasjonalisme.⁵³ I Qatar er dette svært relevant, både hva gjelder Jassims posisjon, men også den

En egyptisk expat ville gladelig brent sitt egyptiske pass dersom Qatar hadde tilbudt ham et nytt.

pågående nasjonalfølelsen, eller «emirfølelsen», der expats innlemmes i den nasjonale folden først og fremst gjennom sin lojalitet til emir Tamim og hans velvilje.

Tilstedeværelsen av et stort antall expats har vært med på å forme identitet og ideen om det nasjonale på flere plan. Khalaf viser hvordan myndighetene i Emiratene har vekket til live kulturarv for å inkorporere autentisitet i den moderne nasjonalstaten,⁵⁴ og hvordan klesbruk er sentralt i å danne en distinktiv emiratisk identitet i møte med «de andre».⁵⁵ Longva gjør samme observasjon i Kuwait, og argumenterer for at tilstedeværelsen av expats var en viktig faktor i

dannelsen av en separat kuwaitisk nasjonal identitet.⁵⁶ Cooke har vist hvordan nasjonal særegenhet har stått sentralt i nasjonsbyggings- og moderniseringsprosjekter i Golfen, eksemplifisert blant annet gjennom nasjonalmuseer og arkitekturprosjekter med mål om å skape en distinktiv, lokal arkitektur.⁵⁷

Myndighetene i Qatar og de andre Golf-landene har drevet en slik politikk nettopp for å forhindre integrering av expats og for å styrke nasjonalfølelsen til qatarere. For å sikre stabilitet har myndighetenes strategi vært å opprettholde expat-statusen som midlertidig, og samtidig bygge lojalitet og nasjonalfølelse blant statsborgerne. Expats har dermed, ifølge Ferguson, blitt instrumentelle i å forme forholdet statsborgere imellom, og forholdet mellom dem og makthaverne.⁵⁸ Denne paradoksale rollen har vært tydelig i en prosess hvor expats først var avgjørende i å omgjøre petroleum til velferdsgoder for statsborgere og deretter ved å bli sett på som konkurrenter på arbeidsmarkedet og et hinder for oppbyggingen av samlede samfunn med en kollektiv identitet.⁵⁹

Vora og Koch presenterer et beslektet argument. De hevder at forskning på migrasjon i Golfen vanligvis fokuserer på eksklusjon av migranter i samfunnene.⁶⁰ I stedet, argumenterer de, er det på tide å tenke nytt om *hvem* som utgjør subjektene i fortellingen om samfunn i Golfen. Selv om migranter ikke er en eksplisitt målgruppe for nasjonalistiske prosjekter, som primært handler om å naturalisere statsborgeres krav om forrang i sitt eget land, blir de likefullt eksponert for dem, ifølge Vora og Koch.⁶¹ I likhet med Ferguson, dog med en annen innfallsvinkel, argumenterer de således for at migranter i aller høyeste grad spiller en rolle i nasjonalistiske diskurser i Golf-landene. Som Fox og Miller-Idriss viser er ikke nasjoner kun produkt av strukturelle krefter, de er også resultatet av folks hverdagslige

handlinger.⁶² Reaksjonene på blokadene våren og sommeren 2017, at expats som er blitt utelatt fra nasjonsbyggingsprosjektet likevel omfavner nasjonalistiske symboler og slår ring om sitt vertsland, understreker dette poenget.

MIDLERTIDIGHET OG PRIVILEGIUM

«Kullina Qatar, kullina Tamim» – «vi er alle Qatar, vi er alle Tamim» – står det på nettforumene og langs veiene i expat-nasjonen. Selv om oppholdstillatelse i Qatar er avhengig av arbeid er mange expats født og oppvokst i landet. Enkelte familier sporer sin tilstedeværelse to generasjoner tilbake. Til tross for uttrykk for frustrasjon over midlertidigheten de qatarske statsborgerskap- og visumreglene skaper, så gjør expats, i intervjuer, det tydelig at de føler dyp tilhørighet til Qatar. På spørsmål om hva hjem er, svarer mange at de har hjemmene sine i Doha, selv om de gjerne refererer til et annet «hjemland». Frustrasjonen deres blir styrket nettopp av at de ønsker å tilhøre og, til dels, føler at de tilhører, men samtidig blir avvist av, blant annet, den byråkratiske staten. Som en egyptisk expat uttrykker det da krisen begynner – han ville gladelig brent sitt egyptiske pass dersom Qatar hadde tilbudt ham et nytt.⁶³

I Qatar behandles expats med høy inntekt godt, selv om de ekskluderes fra statsborgerskap. Lønningene er gjennomgående svært gode og skattefrie, helsetjenestene er av høy kvalitet, og helseforsikring er obligatorisk dekket av arbeidsgiver. Infrastrukturen er moderne, og livsstilen som tilbys for de med god inntekt i Doha er ansett som attraktiv. Doha er ikke Dubai, og enkelte expats synes byen er «kjedelig», men svært komfortabel, og trygg. Som expats er de fleste skjermet fra byråkrati og papirmøller, det tar arbeidsgivere seg av. For eksempel sier egyptiske expats at hverdagen er mer forutsigbar og stabil enn det de er vant til fra sitt hjemland, selv om de kan miste jobben og visumet på svært kort varsel. Det er

dette gode livet de ønsker å hylle og understreker når de uttrykker solidaritet med emir Tamim og nasjonal stolthet over Qatar.

Expats' lojalitet overfor Qatar og emiren kommer til uttrykk på ulike måter: På Facebook-forumet *wwhid* fyltes veggen av expats' kjærlighetserklæringer til landet og emiren i form av bilder av biler med klistremerker med qatarske flagg og symboler, og bilder av qatarske matprodukter med patriotiske oppfordringer om å kjøpe lokalt. Det ble også postet bilder av emiren i alle farger og varianter, og av digre reklameplakater fylt med det qatarske flagget, emirens portrett eller andre nasjonalistiske uttrykk. Over hele Doha ble det hengt opp enorme plakater med påskriften «Tamim al-majd» der innbyggerne kunne skrive sine støtteerklæringer, som senere ble samlet og stilt ut foran landemerket Museum of Islamic Art. På restauranter i souken hang restaurantinnehavere opp qatarske flagg, kjøpte t-skjorter eller buttons med nasjonalistiske uttrykk til de ansatte, og i noen dager sluttet flere restauranter å servere de populære (og innbringende) vannpipene fordi tobakken var emiratisk. De hadde gått sammen og bestemt seg for å boikotte. Tyrkiske melkeprodukter ble hyllet, og det ble delt gloselister på forumet for å hjelpe folk å kjøpe de tyrkiske produktene som ikke enda hadde fått arabiske eller engelske innpakninger.

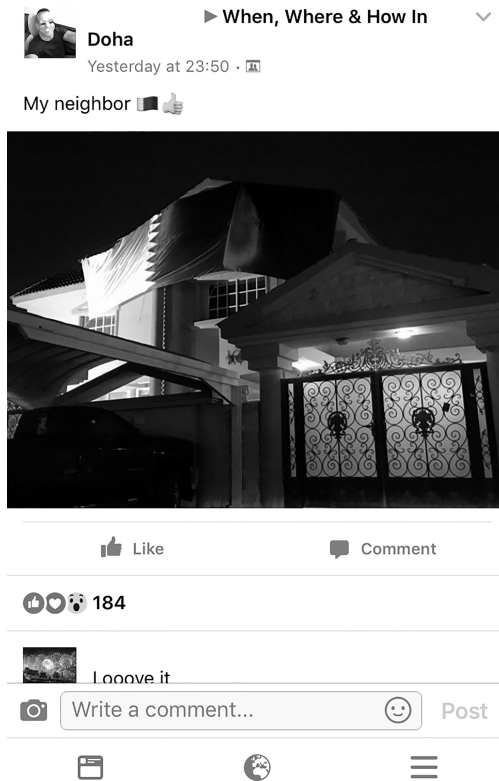
MELK SOM PATRIOTISME

Nasjonalisme i den arabiske verden er interessant nettopp på grunn av rollen språk, trykkpresse og utdanning antas å spille.⁶⁴ Midtøsten er en region som preges av et felles skriftspråk og trykkpresse, samt en regional kunnskapsbase⁶⁵ som ikke «eies» av en enkelt nasjon. Den pågående nasjonalistiske bølgen, med emir Tamim som holdes opp som felles nasjonssymbol, og der både qatarere og expats feires som del av den qatarske nasjonale enheten, er derfor interessant nettopp fordi den

bryter med tidligere politikk som har vært fokusert på å vise til en eksklusiv, rendyrket qatarsk «arabiskhet» som skulle gi Qatar definisjonsmakt på hva «arabisk kultur» innebærer.

I begrepet *everyday nationhood*⁶⁶ ligger en forståelse om at det er ikke bare er gjennom felles språk, kunnskap eller etnisk eller geografisk avgrensning at nasjonalisme oppstår, men at det først og fremst er gjennom banale,⁶⁷ hverdagslige, enkelthandlinger at nasjonsfølelse oppstår. Det som kan observeres på bakkeplan, eller i den virtuelle verden, som å kjøpe melk eller poste en selfie på Facebook, blir dermed til et sosialt fenomen, en nasjonalfølelse som deles av både statsborgere og ikke-statsborgere. Delaney formulerer hvordan nasjonalisme ligner på, og bør ses i sammenheng med, måter folk forstår og for-

holder seg til avstamming og slektskap.⁶⁸ Delaneys argument resonnerer med ideene i «hverdagsnasjonalisme», da fokuset flyttes fra rent strukturelle ovenfra-og-ned-perspektiver til en undersøkelse som inkluderer hverdagspraksis. Som et ledd i en slik analyse ønsker vi å undersøke responser til krisen uten å anta at kafalastrukturen er sentral.⁶⁹ Tatt i betraktning de nasjonalistiske uttrykkene som oppsto blant expats under krisen er det nærliggende å anta at dette oppstår som en instrumentell respons, der expats forventes av sin sponsor å bidra til solidaritet. Reaksjonen som oppsto i perioden etter blokaden ble innført var dog mer spontan og drevet av moralsk indignasjon over det som oppfattes av expats (og statsborgere)⁷⁰ som en urettferdig handling fra blokadekvartetten, samt en opplevelse av familiær

kjærlighet til staten, eller emiren som beskytter.

Under krisen i Qatar skaper tilgangen på mat og statens, ved emir Tamim, faderlige ansvar som forsørger, et *forestilt fellesskap* som ligner på slektskap, eller en nasjon, gjennom mat.⁷¹ Matvarer, spesielt melk, får patriotisk innhold, så det å handle og drikke tyrkisk melk omgjøres under krisen til en banal nasjonalistisk handling. Slike uttrykk for nasjonalisme i Qatar har sammenheng med at melkeprodukter tidligere ble levert til Qatar nesten utelukkende fra saudiske leverandører, og fordi melk har kort holdbarhet var det en av varene man antok man ville oppleve knapphet av. På sosiale medier, og spesielt på det ledende expatforumet *wwhid* har expats gjort det klart at det å klage på melken, eller den qatarske statens forsøk på å opprettholde melkeforsyningen, er upatriotisk, og det sanksjoneres gjennom kommentarer fra andre expats på forumet om hvor dum eller utakknemlig man er. Som en kvinne skrev da hun etterspurte andre merker som førte fersk melk fordi hun syntes den tyrkiske melken ble fort sur: «To any of those who feel milk questions are unpatriotic, rest assured I still stand with Qatar, I just really really prefer fresh milk in my coffee.»⁷²

I Tyrkia kan man ifølge Delaney snakke om en «fatherstate» der staten billedlig og språklig antar en farsfigur.⁷³ I Qatar manifesteres staten fysisk i emir Tamim og hans far, «pappaemiren» Hamad, og nyere forskning på mannsideal i Midtøsten viser tydelig at farsrollen er del av et maskulint ideal.⁷⁴ Det å være far betyr blant annet å sørge for at familien din har nok og god mat. Emirens jobb er derfor under blokaden, blant annet, å sørge for mat til innbyggerne, og en av de mest emosjonelle sakene under blokaden har vært nettopp de tyrkiske (og iranske) skipene og flyene som har kommet med mat – symbolisert ved melkeproduktene – til Qatar. Kjærligheten expats og statsborgere uttrykker for «our king» er en slags

familiær kjærlighet til sitt statsoverhode. Sett fra denne farsrolle-allegorien vil yringer som å kritisere kvaliteten på melken, eller å klage på manglende tilgang på koriander eller fersk kylling, bli framstilt som å kritisere en hardtarbeidende far som gjør sitt aller beste for å sette mat på bordet.

Det å mobilisere støtte og kjærlighet til emir Tamim har bidratt til å skape et forestilt fellesskap på tvers av de tradisjonelle skillelinjene i Qatar. At blokaden tok sted under ramadan, en tid mennesker samles rundt mat, og en måned der melk og andre melkeprodukter spiller en viktig rolle i manges kosthold, gjorde nok melke-

Denne effekten var nok ikke det kvartetten så for seg da de startet blokaden.

symbolikken, og ankomsten av skip fulle av mat, ekstra potent. De første par dagene etter at blokaden startet hørte man om enkelte supermarked som gikk tom for varer fordi folk hamstret i frykt for matmangel. Hamstringen tok fort slutt da folk innså at det ikke ville bli matmangel og fordi det å hamstre fort ble stemplet som en upatriotisk handling. I stedet postet mange bilder av fulle butikkhyller på sosiale medier.

«Tillat meg, ved denne anledningen og fra dette podiet, å utrykke min stolthet til mitt qatarske folk, og den multinasjonale og multikulturelle befolkningen i Qatar,» uttalte emir Tamim i sin tale til FNs generalforsamling den 19. september 2017.⁷⁵ Mot slutten av sommeren åpnet Qatar for at mange nasjonaliteter fra typiske avsenderland, som India, kan få turistvisum ved ankomst. Dette gjør det enklere for mange expats å få besøk hjemmefra. De nye reglene oppfattes, selv om ikke sammenheng kan bevises, sammen med talen, som en takk for innsatsen fra mange

expats. Selv om den voldsomme nasjonalistiske reaksjonen fra et bredt spekter av innbyggere i Qatar var spontan, og direkte utløst av nabolandenes blokade, synliggjorde den – også for regimet – at expats' tilknytning til Qatar og emiren er sterkere enn hva man tidligere har antatt.

KONKLUSJON

Det å stoppe mattilførsel, noe blokaden av Qatars grenser på et vis gjorde etter juni 2017, opplevdes av Qatars innbyggere som et overtramp mot noe grunnleggende menneskelig. Blokaden ble raskt dypt symbolsk fordi det handlet om manglende tilgang til mat i den hellige fastemåneden, da solidaritet med fattige og sultne, samt familie og samhold, er sentrale verdier. Frykten for å gå tom for mat, samt gleden over å se at staten, ved emiren, klarte å omgå blokaden og sørge for matleveranser, har lagt grunnsteinene for en felles nasjonal opplevelse som binder expats og statsborgere sammen på en måte de ikke har opplevd tidligere. Ideen om at «vi» har opplevd og overkommet en potensielt farlig situasjon, sammen, bidrar til å skape et forestilt fellesskap og en nasjonalfølelse både hos expats og hos statsborgere. Denne effekten var nok ikke det kvartetten så for seg da de startet blokaden.

Skillet mellom statsborger og expat finnes definitivt enda i Qatar, men ideen om hva nasjonen omfatter er blitt utvidet. Gjennom den politiske krisen som oppfattes som urettferdig og hyklersk kommer beboerne av Qatar sammen på tvers av de skarpe skillelinjene. I oppfølgingen av uttrykkene for hverdagsnasjonalisme, paternalistisk kjærlighet og melkepatriotisme kan det nesten se ut som at nasjonen Qatar har omfavnet sine expats og gjort dem til del av et nasjonalt fellesskap. Hva blokadekvartetten kan gjøre videre er uklart. Pressmidlene er brukt opp, og Qatar kommer foreløpig styrket ut av krisen. Til tross for at krisen har kostet den qatarske staten dyrt

økonomisk, så har det skapt en ny enhet. Paradoksalt nok har blokaden styrket båndene til partene som kvartetten ønsket at Qatar skulle kutte båndene til. I tråd med Qatars utenrikspolitiske linje, som i utgangspunktet fremprovoserte blokaden, fortsetter Qatar å holde fast på at et lite land trenger mange venner – også innad i sin egen befolkning.

• f •

CHARLOTTE LYSA er stipendiat ved Institutt for kulturstudier og orientalske språk ved Universitetet i Oslo. MARI NORBAKK er stipendiat ved Institutt for sosialantropologi ved Universitetet i Bergen.

- 1 When, Where & How In Doha er en Facebook-gruppe med over hundre tusen medlemmer. Tilnærmet all kommunikasjon foregår på engelsk, og observasjon av aktivitet over ett års tid viser at brukerne har bakgrunn fra flere land, de fleste tilsynelatende fra Asia, Midtøsten og Europa. Basert på språk og interesser antas de fleste brukerne å tilhøre faglærte arbeidere i middelklassen, og representerer dermed den største gruppen arbeidere i Qatar. De lavest og høyest betalte arbeidene i landet antas ikke å være representert i gruppen i like stor grad.
- 2 Fox, Jon E., and Cynthia Miller-Idriss. "Everyday nationhood." *Ethnicities* 8.4 (2008): 536–563.
- 3 I denne artikkelen velger vi å konsekvent bruke begrepet «expats» (fra engelsk expatriate, eller fransk expatrié, som betyr en som lever utenfor hjemlandet) om fremmedarbeidere i Qatar. Den viktigste årsaken til dette er expats, qatareres, qatarske myndigheters og lokal engelskspråklig presses bruk av begrepet som en samlebetegnelse for alle i landet uten statsborgerskap. Begrepet omfatter alle ikke-qatarske beboere i landet, både vestlige og ikke-vestlige. «Expatriate» er også termen brukt i qatarsk arbeidslov på engelsk. Når expats snakker om seg selv skiller de seg selv fra lavtlønnede enslige menn som jobber som ufaglært arbeidskraft som henvises til som "laborers". Disse inkluderes allikevel i "expat" når medier eller andre trekker skillet mellom "statsborgere" og "expats". Se også Anh Nga Longva, "Neither Autocracy nor Democracy but Ethnocracy: Citizens, Expatriates and the Socio-Political System in Kuwait", *Monarchies and nations: Globalisation and identity in the Arab states of the Gulf* (2005).
- 4 Dataene denne artikkelen bygger på er samlet inn gjennom feltarbeid høsten 2016 og 2017, samt systematisk observasjon av Twitter og expat-forum på Facebook. Alle informanter har gitt muntlig informert samtykke og er anonymisert. Intervjuer og deltakende observasjon blant expats er fokusert rundt expats som tjener over 10 000 QAR i måneden, men observasjoner på nettforum inkluderer også expats med betydelig lavere inntekt.
- 5 Al Arabiya, "Qatari Emir: Doha Has 'Tensions' with the Donald Trump Administration", english.alarabiya.net/en/News/gulf/2017/05/24/Qatar-says-Iran-an-Islamic-power-its-ties-with-Israel-good-.html. Besøkt: 24.05.2017
- 6 Amenatech, "Qatar Say Their Official News Agency Website Was Hacked. Twitter Bots Suggest They May Have a Point", bahrainwatch.org/amanatech/en/investigations/qatar-say-their-official-news-agency-website-was-hacked-twitter-bots-suggest-they-may-have-a-point. Besøkt: 20.08.2017
- 7 Brian Withaker, 26. mai 2017, al-bab.com/blog/2017/05/report-qatar-emirs-inflammatory-speech-was-faked. Besøkt: 20.08.2017
- 8 CNN.com, "Qatar Rift: Saudi, UAE, Bahrain, Egypt Cut Diplomatic Ties," edition.cnn.com/2017/06/05/middleeast/saudi-bahrain-egypt-uae-qatar-terror/index.html. Besøkt: 28.08.2017
- 9 Arab News, "Bahrain: Qatar Was Behind 'Tragic' 2011 Protests", arabnews.com/node/1152951/middle-east. Besøkt: 30.08.2017
- 10 Se for eksempel Human Rights Watch, "Egypt: A Year of Attacks on Free Expression. Halt Assaults on Journalists; Repeal Laws That Curb Speech", hrw.org/news/2012/02/11/egypt-year-attacks-free-expression, besøkt: 05.09.2017. "United Arab Emirates: Trapped, Exploited, Abused. Migrant Domestic Workers Get Scant Protection", hrw.org/news/2014/10/22/united-arab-emirates-trapped-exploited-abused. Besøkt: 05.09.2017. VICE News, "Saudi Arabia Is the Top Sponsor of Terrorism in U.K., Report Says", news.vice.com/story/saudi-arabia-is-the-top-sponsor-of-terrorism-in-u-k-report-says. Besøkt: 05.09.2017; Amnesty International, "Bahrain: Assault on Freedom of Expression Continues as Activists Face Jail for Tweets", amnesty.org/en/latest/news/2016/10/bahrain-assault-on-freedom-of-expression-continues-as-activists-face-jail-for-tweets/. Besøkt: 05.09.2017.
- 11 The Guardian, "US Rebukes Saudi Arabia over Qatar Embargo in Reversal after Trump Comments", theguardian.com/world/2017/jun/20/us-saudi-arabia-qatar-embargo-trump. Besøkt 30.08.2017
- 12 Al Jazeera, "Arab States Issue 13 Demands to End Qatar-Gulf Crisis", aljazeera.com/news/2017/06/Arab-states-issue-list-demands-qatar-crisis-170623022133024.html. Besøkt 30.08.2017
- 13 Charlotte Lysa, "Gåten Qatar 2022", *Babylon*, nordisk tidskrift for Midtøstenstudier, nr. 1 (2016).
- 14 Kristian Ulrichsen, *Qatar and the Arab Spring* (Oxford University Press, 2014). S. 28
- 15 Ibid. S. 27
- 16 Kylie Moore-Gilbert, "A Band of (Muslim) Brothers? Exploring Bahrain's Role in the Qatar Crisis", Middle East Institute, 2017.

- 17 Ulrichsen, *Qatar and the Arab Spring*. S. 30
- 18 Mehran Kamrava, *Qatar: Small State, Big Politics* (Cornell University Press, 2013). S. 84
- 19 Se Marc Lynch, *The New Arab Wars: Uprisings and Anarchy in the Middle East* (Public Affairs, 2016) og F Gregory Gause III, "Beyond Sectarianism: The New Middle East Cold War", Brookings Doha Center Analysis Paper 11 (2014).
- 20 Kamrava, *Qatar: Small State, Big Politics*. S. 91–92
- 21 Intervju med erfaren Al Jazeera-korrespondent, Doha, november 2016
- 22 Tal Samuel-Azran, "Al-Jazeera, Qatar, and New Tactics in State-Sponsored Media Diplomacy", *American Behavioral Scientist* 57, nr. 9 (2013).
- 23 Ibid.
- 24 Ibid.
- 25 Christopher Davidson, *After the Sheikhs: The Coming Collapse of the Gulf Monarchies* (Hurst, 2013). S. 226
- 26 Kamrava, *Qatar: Small State, Big Politics*. S. 77
- 27 Ulrichsen, *Qatar and the Arab Spring*. S. 182
- 28 David B Roberts, "Understanding Qatar's Foreign Policy Objectives", *Mediterranean Politics*, 17, nr. 2 (2012).
- 29 Kamrava, *Qatar: Small State, Big Politics*. S. 78–79
- 30 Beverley Milton-Edwards, " Hamas and the Arab Spring: Strategic Shifts?", *Middle East Policy*, 20, nr. 3 (2013).
- 31 David Roberts, "Qatar and the Muslim Brotherhood: Pragmatism or Preference?", *Middle East Policy*, 21 (2014).
- 32 Lina Khatib, "Qatar's Foreign Policy: The Limits of Pragmatism", *International Affairs* 89, nr. 2 (2013).
- 33 For en diskusjon av islamistbevegelser, inkludert brorskapsorienterte i Saudi-Arabia, se Stéphane Lacroix, *Awakening Islam* (Harvard University Press, 2011). For Brorskapet i Emiraten, se Courtney Freer, "Rentier Islamism in the Absence of Elections: The Political Role of Muslim Brotherhood Affiliates in Qatar and the United Arab Emirates", *International Journal of Middle East Studies*, volume 49 (2015).
- 34 Moore-Gilbert, "A Band of (Muslim) Brothers? Exploring Bahrain's Role in the Qatar Crisis".
- 35 Lina H. Khatib, "Qatar and the Recalibration of Power in the Gulf", (2014).
- 36 Al Jazeera, "Gulf States Reinstate Ambassadors to Qatar", aljazeera.com/news/middleeast/2014/11/gulf-leaders-reinstate-ambassadors-qatar-20141116202842331341.html. Besøkt: 30.08.2017
- 37 The Guardian, "Qatar-Gulf Deal Forces Expulsion of Muslim Brotherhood Leaders", theguardian.com/world/2014/sep/16/qatar-orders-expulsion-exiled-egyptian-muslim-brotherhood-leaders. Besøkt: 30.08.2017
- 38 Offisielle befolkningstall viser rundt 2,5 millioner (se Ministry of Development Planning and Statistics, mdps.gov.qa/en/statistics1/StatisticsSite/Pages/Population.aspx. Besøkt 30.08.2017). Det skilles ikke mellom statsborgere og migranter i offisielle tall, men antallet statsborgere estimeres å være ca. 250 000 (se Kamrava, *Qatar: Small State, Big Politics*. S. 5)
- 39 Longva, Anh Nga. "Keeping Migrant Workers in Check: The Kafala System in the Gulf". *Middle East Report*, no. 211 (1999): 20–22. doi:10.2307/3013330. S. 20
- 40 Hvidt, M. (2017). "Highly-skilled Migrants in the Arab Gulf States: Their contribution to societal growth and development". *Journal of Ethnic and Migration Studies*. S. 5
- 41 Miriam Cooke, *Tribal Modern: Branding New Nations in the Arab Gulf* (University of California Press, 2014). S. 23
- 42 Se Longva (2005) om Kuwait. Anh Nga Longva, "Neither Autocracy nor Democracy but Ethnocracy: Citizens, Expatriates and the Socio-Political System in Kuwait", *Monarchies and Nations: Globalisation and identity in the Arab states of the Gulf* (2005).
- 43 Se Longva 1997, 2005 for en grundig analyse.
- 44 Sharon Nagy, "Making Room for Migrants, Making Sense of Difference: Spatial and Ideological Expressions of Social Diversity in Urban Qatar", *Urban Studies* 43, nr. 1 (2006).
- 45 Hazem Beblawi, "The Rentier State in the Arab World", *Arab Studies Quarterly* (1987).
- 46 Longva, "Neither Autocracy nor Democracy but Ethnocracy: Citizens, Expatriates and the Socio-Political System in Kuwait".
- 47 Dette «smutthullet» antas å ha blitt tatt i bruk for eksempel for idrettsstjerner, som Qatar har naturalisert mange av gjennom flere år, se Lysa, "Gåten Qatar 2022".
- 48 Zahra R Babar, "The Cost of Belonging: Citizenship Construction in the State of Qatar", *The Middle East Journal* 68 (3) (2014).
- 49 Rania Maktabi, "Female Citizenship and Family Law in Kuwait and Qatar: Globalization and Pressures for Reform in Two Rentier States", *Nidaba* 1 (1) (2016)
- 50 QNA News agency, "Hans høyhet emiren presiderer over regjeringens høring", news.qna.org.qa/lang/ar/w/article/1501695315021307700 (Besøkt 24.10.2017)
- 51 Amnesty International "Families ripped apart, freedom of expression under attack amid political dispute in Gulf" amnesty.org/en/latest/news/2017/06/families-ripped-apart-freedom-of-expression-under-attack-amid-political-dispute-

- in-gulf/ (Besøkt 24.10.2017) En informant fra et av de blokkerende landene returnerte nylig til hjemlandet for å fornye passet sitt og måtte undersøkes og få tillatelse av en komité der før han kunne returnere til Qatar.
- 52 Ulrichsen, *Qatar and the Arab Spring*, s. 39
- 53 Longva, "Neither Autocracy nor Democracy but Ethnocracy: Citizens, Expatriates and the Socio-Political System in Kuwait".
- 54 Khalaf, Sulayman, "Globalization and Heritage Revival in the Gulf: An Anthropological look at Dubai Heritage Village". *Journal of Social Affairs* 19 (75): 13–42. (2002)
- 55 Khalaf, Sulayman, "National Dress and the Construction of Emirati Cultural Identity" *Human Sciences* 11: 229–267 (2005)
- 56 Longva, Anh Nga, *Walls Built on Sand: Migration, Exclusion, and Society in Kuwait*. (Westview Press, 1997) S. 189
- 57 Cooke, *Tribal Modern: Branding New Nations in the Arab Gulf*.
- 58 Philippe Fargues, "Immigration without Inclusion: Non-Nationals in Nation-Building in the Gulf States", *Asian and Pacific Migration Journal* 20 (3–4) (2011).
- 59 Ibid.
- 60 Neha Vora & Natalie Koch, "Everyday Inclusions: Rethinking Ethnocracy, Kafala, and Belonging in the Arabian Peninsula", *Studies in Ethnicity and Nationalism* 15 (3) (2015).
- 61 Ibid.
- 62 Fox, Jon E., and Cynthia Miller-Idriss. "Everyday nationhood".
- 63 Samtaler i perioden etter 5. juni.
- 64 Jfr. Ernest Gellner, *Nations and Nationalism* (Cornell University Press, 2008). Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nations* (Verso, 1983).
- 65 Kunnskap her inkluderer blant annet delte historiske erfaringer fra Det osmanske riket, og til dels etterfølgende kolonialisme, samt delt kunnskap om vitenskap, filosofi, kunst og historie, spesielt fra tiden før regionen ble delt opp i separate nasjoner.
- 66 Fox, Jon E., and Cynthia Miller-Idriss. "Everyday nationhood". *Ethnicities* 8 (4) (2008): 536–563. Skey, Michael. "The national in everyday life: A critical engagement with Michael Billig's thesis of Banal Nationalism". *The Sociological Review* 57.2 (2009): 331–346.
- 67 Billig, Michael. *Banal Nationalism*. Sage Publishers (1995).
- 68 Delaney, Carol. "Father state, motherland, and the birth of modern Turkey" i Yanagisako, Sylvia and Carol Delaney (eds.) *Naturalizing power: Essays in feminist cultural analysis* (Routledge, 1995) 177–199.
- 69 Jfr. Neha Vora og Natalie Koch, "Everyday Inclusions: Rethinking Ethnocracy, Kafala, and Belonging in the Arabian Peninsula".
- 70 Observasjoner og samtaler i perioden juni–september 2017.
- 71 Jfr. Anderson, Benedict, "Imagined Communities".
- 72 Skrevet på Facebook-forumet When, Where & How in Doha, 29. august 2017.
- 73 Delaney, "Father State, Motherland, and the Birth of Modern Turkey". S. 177
- 74 Marcia Claire Inhorn, *The New Arab Man: Emergent Masculinities, Technologies, and Islam in the Middle East* (Princeton University Press, 2012); Nefissa Naguib, *Nurturing Masculinities: Men, Food, and Family in Contemporary Egypt* (University of Texas Press, 2015)
- 75 Al Jazeera English, "Qatar Emir Sheikh Tamim's UN speech in full" [youtube.com/watch?v=8qBj-inx1b8](https://www.youtube.com/watch?v=8qBj-inx1b8) Besøkt: 20.10.2017.